

možnosti (finansiranje, kadri) najti ustrezno organizacijsko obliko, zagotoviti minimalno število strokovnih delavcev (6 - 8 delavcev) ter zakonsko določiti njene pristojnosti in pooblastila (tudi v odnosu do Arhiva Republike Slovenije kot republiškega arhiva).

Glede na realne možnosti predlagamo, da se Arhivska uprava Slovenije ustanovi pri Arhivu Republike Slovenije s statusom sektorja ter da se nanjo prenesejo dosedanje in nove naloge varstva arhivskega gradiva skupnega pomena (matične naloge) ter da se sistemizirajo in postopoma zasedejo naslednja delovna mesta:

- vodja
- svetovalec za informacijski sistem, republiške evidencije arhivskega gradiva ter strokovno obdelavo arhivskega gradiva
- referent za vodenje republiških evidenc arhivskega gradiva (višja strokovna izobrazba)
- svetovalec za valorizacijo arhivskega gradiva
- svetovalec za izobraževanje in skupne publikacije
- svetovalec za restavracijo, konservacijo gradiva ter prostore in opremo
- svetovalec za vprašanja organizacije, finansiranja, kadrovske zadeve, planiranje in pravna vprašanja
- administratorica.

Zaključek:

Prizadevanja za boljšo organizacijo in delovanje arhivske službe v Sloveniji gredo v smeri:

1. Učinkovitejšega in celovitejšega pravnega varstva arhivskega gradiva glede na njegov lastninski izvor (državna in privatna lastnina), ki bo vplival na režim varstva in na status arhivov.

2. Dograjevanja vertikalne organiziranosti arhivske službe v sistemu državne uprave z jasno določenimi nalogami Republiškega sekretariata za kulturo, Arhivske uprave Slovenije in arhivov kot državnih zavodov. S tem so povezana zlasti vprašanja enotnega statusa in finansiranja arhivov, v manjši meri pa vprašanja arhivske mreže in obstoja specialnih arhivov.

3. Šele, ko bodo ustavno in zakonsko urejena vprašanja lastninskih odnosov in sistem državne uprave na področju kulturnih dejavnosti, bo mogoče spremeniti in dopolniti zakon o naravni in kulturni dediščini ter arhivske podzakonske predpise v skladu s temi družbenimi spremembami ter glede na nova spoznanja arhivske stroke v zadnjih desetih letih.

V tem trenutku se srečujemo s številnimi predlogi organiziranosti in razvoja. Na srečo ugotavljamo, da so upoštevani tudi predlogi in argumenti arhivske stroke. Omenim pa naj dva konkretna rezultata:

1/ že v letu 1988 je bilo urejeno enotno finansiranje regionalnih arhivov na republiškem nivoju, ki trenutno teče preko Republiškega sekretariata za kulturo ter

2/ da je bilo v mesecu maju 1990 Arhivu Republike Slovenije priključeno arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva CK ZKS in Republiške konference SZDL obenem s strokovnimi delavci.

Bavarska arhivska zakonodaja

Vesna Gotovina

Bavarci imajo za razliko od nas samostojni arhivski zakon, ki je pričel veljati dne 1. januarja 1990 (Bayerisches Archivgesetz, Bayerisches Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 30/1989). V tem ekspoziju sem se omejila samo na člene zakona, ki najbolj aktualizirajo zakon.

Ta zakon velja samo za arhivsko gradivo v državnih arhivih in javnih arhivskih ustanovah (prvi člen).

V drugem členu zakona je definicija arhivskega gradiva, ki se glasi: »Arhivsko gradivo je vse gradivo, ki ima arhivsko vrednost, vključno s spisovnimi evidencami za uporabo, ki je nastalo pri oblastnih organih, sodstvu in drugih javnih uradih oziroma pri pravnih ali fizičnih osebah«. Iz tega člena je razvidno, da zakon ne velja za arhivsko gradivo, ki nastaja pri privatnikih oz. delniških družbah (Siemens, Krupp, BMW. . .)

Po zakonu obsega arhiviranje naslednje naloge: evidentiranje arhivskega gradiva, prevzemanje, določanje rokov hranjenja in varovanja, urejanje in popisovanje ter priprava arhivskega gradiva za uporabo in uporaba arhivskega gradiva.

V četrtem členu so našteje naloge državnih arhivov, ki so »strokovne ustanove in se ukvarjajo z vsemi področji arhivske stroke«. Po določbah zakona so dolžni arhivirati gradivo oblastnih organov, sodstva in drugih javnih uradov dežele Bavarske. Te naloge veljajo za arhivsko gradivo Bavarske in njenih pravnih predhodnikov.

Državni arhivi arhivirajo na podlagi dogovorov z drugimi javnimi uradi ali fizičnimi osebami tudi njihovo gradivo, če za to obstaja javni interes.

Državni arhivi svetujejo oblastnim organom, sodstvu in drugim javnim uradom dežele Bavarske pri upravi in varovanju gradiva, svetujejo in pomagajo nedržavnim lastnikom arhivskega gradiva pri varovanju in pri pripravi le-tega za uporabo, če obstaja za to javni interes.

Peti člen govori o arhivarjih pri ustvarjalcih arhivskega gradiva. Ti so v »časni službi varovanja arhivskega gradiva«. Arhivarji morajo varovati poslovne tajnosti. Na zahtevo državnega arhiva izdajajo uradne dokumente, risbe, slikovne opise, sezname, zapise pravnih predhodnikov. . .

Šesti člen zakona govori o predlogu za prevzem arhivskega gradiva v arhiv. Oblastni organi, sodišča in drugi javni uradi dežele Bavarske ponudijo državnemu arhivu gradivo, ki ga pri svojem poslovanju ne potrebujejo več. Določeno je tudi, da se arhivsko gradivo prevzema po 30 letih od nastanka, seveda, če ni s predpisi drugače določeno. Med arhivom in ustvarjalcem gradiva se sklene pogodba. Arhiv in pristojno ministrstvo lahko odklonita gradivo, ki nima velikega javnega pomena in tisto, ki se vsebinsko podvaja; v takem primeru se vzame samo vzorčni primer. Kadar pa so podatki na nosilcih, ki potrebujejo posebne tehnične pripomočke za berljivost, jih prevzamejo skupaj z gradivom.

Sedmi člen določa prevzem arhivskega gradiva. Pristojni državni arhiv prevzame od ustvarjalcev gradivo, ki ima arhivsko vrednost. Ustvarjalec lahko uničijo gradivo, ki nima arhivske vrednosti. Pred prevzemom gradiva mora arhiv zagotoviti varovanje podatkov tako posameznika kot tudi interesa splošne blaginje. Pristojni državni arhiv lahko predčasno prevzame arhivsko gradivo, ki še ni dostopno javnosti pod pogojem, da je že preteklo 30 let od njegovega nastanka. Zaščita podatkov preide v odgovornost arhiva.

Deveti člen govori o upravi in varovanju arhivskega gradiva. »Državni arhivi so dolžni trajno varovati arhivsko gradivo, ga dajati v uporabo, zaščititi pred zlorabo ali uničenjem. Arhivsko gradivo mora biti tehnično opremljeno, z njim morajo delati strokovno usposobljeni delavci.« Državni arhivi so pooblaščen, da arhivsko gradivo urejajo s stališča arhivske stroke (znanosti). Če pa gradivo nima arhivske vrednosti, ga lahko uničijo. Kadar arhivi škartirajo večje količine gradiva, morajo o tem obvestiti ustvarjalce gradiva. Zakon dopušča tudi možnost, da lahko arhivi v posameznih primerih, s predhodnim dovoljenjem ustvarjalca, hranijo gradivo na drugih nosilcih informacij, originale pa uničijo.

Deseti člen določa uporabo arhivskega gradiva: za uporabo arhivskega gradiva imajo Pravilnik o uporabi arhivskega gradiva oblastnih organov, sodstva in drugih javnih uradov ter pravnih in fizičnih oseb. »Arhivsko gradivo se lahko da v uporabo, če obstaja za to upravičen interes in ni v nasprotju z zaščito osebnih podatkov«. Upravičen interes je dan, kadar je gradivo potrebno za uradne, znanstvene, etnološko-zgodovinske (domoznanstvene), pravne, poljudnoznanstvene ali publicistične namene oz. za preučevanje genealogije. Uporaba arhivskega gradiva se prepove če:

1. bi bili z uporabo ogroženi interesi ZRN ali ene od dežel,
2. bi bila ogrožena zaščita osebnih podatkov,
3. bi bila ogrožena prvotna ureditev arhivskega gradiva,
4. kadar še ni potekel tridesetletni rok od nastanka gradiva oz. drugače določeni rok za uporabo. Gradivo, ki je bilo prevzeto od privatnih ustvarjalcev, se sme dati v uporabo po desetih letih od smrti ali pa 90 let od rojstva ustvarjalca gradiva. Gradivo, ki vsebuje posebne skrivnosti (tajnosti) se sme dati v uporabo najprej 60 let od nastanka, enako velja tudi za odškodninske akte deželnega odškodninskega urada. Za arhivsko gradivo, ki podleže pravnim predpisom o hranjenju tajnosti Zveze, velja zvezni arhivski zakon. V posameznih primerih se lahko s privolitvijo ustvarjalca skrajšajo mejne letnice zaščite tajnosti podatkov, če pravni predpisi ne določajo drugače in s tem ne bi bila oškodovana tajnost podatkov tretje osebe. Pri izdajanju osebnih podatkov je dopustna skrajšava samo, če v to privoli oškodovana oseba, ali če je to nujno potrebno za doseg načrtovanega znanstvenega smotra.

Enajsti člen govori o zakoniti zaščiti osebe, ki je predala svoje gradivo arhivu. Ta lahko v določenih primerih še dodatno zavaruje podatke. Po smrti te osebe lahko dediči (mož, žena, otroci, starši) zahte-

vajo, da se dodatno zavaruje arhivsko gradivo pred uporabo, če obstaja za to upravičen razlog.

Dvanajsti člen govori o arhivu bavarskega deželnega zbora in senata. Deželni zbor in senat sama določata podrobnosti o uporabi gradiva. V primeru, če ne moreta sama vzdrževati arhiva in imata gradivo, ki ga pri svojem delu ne potrebujeta več, lahko ponudita gradivo pristojnemu državnemu arhivu, ta pa ostane še vedno v lasti deželnega zbora oz. senata.

Trinajsti člen govori o komunalnih arhivih. Občine, deželna okrožja, okraji in druge komunalne korporacije, zavodi in ustanove, njihova sodišča in združenja so sami pristojni za urejanje arhivskega gradiva, ki je nastalo pri njihovem delu. Vsi ti, ki nimajo lastnega arhiva, lahko gradivo, ki ga pri svojem delu ne potrebujejo več, ponudijo pristojnemu državnemu arhivu. Gradivo pa ostane še vedno v lasti ustvarjalcev.

Štirinajsti člen govori o ostalih javnih uradih. Sem sodijo državne šole, ki so pod državnim nadzorom, razne korporacije, zavodi, ustanove javnega pomena, pri katerih nastaja gradivo in imajo svoj arhiv. Te ustanove same urejajo podrobnosti pri arhiviranju ter same določajo način uporabe ter dostopnost gradiva. Kot je navedeno že v prejšnjih dveh členih, lahko dajo gradivo, ki ga pri svojem delu ne potrebujejo več, pristojnemu državnemu arhivu, ostane pa še vedno v lasti ustvarjalcev.

Šestnajsti člen govori o izjemah. Zakon ne velja za javnopravne skupnosti, bavarski radio in drugo nemško televizijo.

PREDPIS O UPORABI ARHIVSKEGA GRADIVA

Predpis je pričel veljati 1. februarja 1990 (Benützungssordnung für die staatlichen Archives, Bayerisches Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 1/1990).

Predpis velja ravno tako kot bavarski arhivski zakon samo za uporabo arhivskega gradiva, ki ga hranijo v državnih arhivih. Za gradivo, ki ni v državni lasti se mora arhiv posebej dogovarjati z lastnikom.

Drugi člen govori o uporabnikih. Gradivo se da v uporabo takoj, ko je za to usposobljeno. Pomembna zahteva tega pravilnika je, da lahko mladoletne osebe dobijo arhivsko gradivo le v primeru, če predložijo potrdilo zakonitega zastopnika.

Tretji člen razloži namen uporabe. Arhivsko gradivo je uporabno, kadar obstaja upravičen interes za uradne, znanstvene, etnološko-zgodovinske (domoznanstvene), pravne, poljudnoznanstvene ali publicistične namene oz. za raziskovanje genealogije ali za privatne namene.

V četrtem členu je razložen odnos med arhivom in uporabnikom. Uporaba arhivskega gradiva se najprej pisno naroči. Uporabnik izpolni posebni formular s podatki: ime, priimek in naslov, namen uporabe (znanstveni, publicistični, pravni, genealogija. . .). Za vsako nadaljnjo uporabo se postopek ponovi. Uporabnik se mora ravnati po tem pravilniku ter se na zahtevo uslužbenca izkazati z dokumenti. Za pisne ali ustne napotke ali pojasnila

po telefonu ni potrebno sestavljati pisnega naročila.

Peti člen govori o izdaji dovoljenja za uporabo arhivskega gradiva, ki velja samo za tekoče in naslednje leto. Pri naročilu (Nemei uporabljajo izraz predlog za uporabo) mora biti naveden namen za uporabo arhivskega gradiva. Ta se prepove, če:

1. bi bili ogroženi interesi ZRN ali ene od dežel,
2. bi bilo to v nasprotju z zaščito osebnih podatkov,
3. bi bila ogrožena prvotna ureditev gradiva,
4. še ni potekel tridesetletni rok od nastanka ali drugače določeni rok uporabe. Uporaba originalov ni dovoljena, če je mogoče uporabiti že objavljena dela ali reprodukcije. Če je gradivo v konservaciji, restavraciji ali v postopku urejanja in popisovanja, tudi ni dostopno za uporabnike. V pravilniku ni določen rok, v koliko časa mora uporabnik dobiti naročeno gradivo. Če gradivo ni dostopno, si mora uporabnik od ustvarjalca sam priskrbeti dovoljenje za uporabo.

Arhiv skrbi, da se gradivo ne uporablja, dokler so v veljavi mejne letnice uporabe. Omejitve so tudi pri izdajanju podatkov o medicinskih raziskavah.

Šesti člen govori o skrajšanju in podaljšanju mejnih letnic uporabe arhivskega gradiva. Uporabnik mora dobiti dovoljenje za uporabo od osebe, ki bi bila z uporabo lahko oškodovana. O podaljšanju ali skrajšanju mejnih letnic uporabe arhivskega gradiva določa Generalna direkcija državnih arhivov Bavorske. Ta mora dobiti privolitvev ustvarjalca gradiva ali njegovega pravnega naslednika (to velja za gradivo, ki je v državni lasti).

V sedmem členu je opisana uporaba arhivskega gradiva v državnih arhivih. Uporaba je vpogled v pripomočke za uporabo arhivskega gradiva, v arhivsko gradivo in reprodukcije. Na uporabnikove želje se lahko odgovori pisno ali ustno. Ustna ali pisna pojasnila se lahko omejijo na kratek povzetek ali osnovne podatke o arhivskem gradivu. Za uporabo posebnih tehničnih pripomočkov pri uporabi (pisalni stroj, diktafon, računalnik...) je potrebno pridobiti posebno dovoljenje.

Osmi člen govori o reprodukcijah arhivskega gradiva. Te izdeluje državni arhiv ali za to pristojni urad. Gradivo se lahko objavi ali dodatno kopira samo z dovoljenjem pristojnega arhiva. Pri objavljanju reprodukcij je potrebno navesti signature, ki jih ima arhivsko gradivo.

Deveti člen govori o izposoji arhivskega gradiva. Praviloma se arhivsko gradivo ne izdaja iz arhiva. To se naredi samo v izrednih primerih, zlasti, kadar je gradivo potrebno za poslovne namene pri uradih oz. za razstave; za neuradne namene pa samo preko glavnih uradov upravnih arhivov, ki se morajo obvezati, da bo arhivsko gradivo pod nadzorstvom, da ne bodo izdelovali reprodukcij, če to ni posebej dovoljeno ter da bodo vrnili gradivo do datuma, ki je bil vnaprej dogovorjen. Če se ne da doseči pravega namena z reprodukcijami, se lahko gradivo izda iz arhiva, vendar pod pogojem, da je bilo zavarovano in zaščiteno pred poškodbami ali uničenjem.

V pravilniku je tudi posebej določeno, da je po-

trebno od vsake objave, ki je bila izdelana z uporabo arhivskega gradiva, dati izvod publikacije arhivu. Tej publikaciji pa se lahko arhiv v posameznih primerih tudi odpove.

Enajsti člen govori o pristojbinah, ki jih morajo plačevati uporabniki arhivu. V pravilniku je zapisano, da se bodo ko bo ta pričel veljati, povečale tudi pristojbine. Te plačujejo uporabniki arhivskega gradiva in tisti, ki zaprosijo arhiv za določene podatke. V pravilniku so objavljene tudi tarife, ki jih zaračunavajo glede na zahtevnost podatkov, ki jih želi imeti uporabnik. Pristojbine za izdelavo reprodukcij so v arhivu višje od običajnih.

Iz tega je razvidno, da poizkušajo tudi na ta način zaščititi arhivsko gradivo.

Pravne osnove o razmejitvi arhivskega gradiva v obstoječi zakonodaji

Jovan Popović

I. UVOD

Vprašanje glede razmejitve arhivskega gradiva je zelo zapleteno. Zato je to posvetovanje v glavnem posvečeno proučevanju te problematike, ki je bistvenega pomena za arhive. Vprašanje bo na posvetovanju obravnavano z več stališč. Moja naloga bi bila, da vprašanje glede razmejitve arhivskega gradiva obravnavam s stališča njegove pravne podlage v veljavni zakonodaji v SFRJ.

Izraz razmejitev do nedavna ni bil pravni izraz. Ni ga niti v pravnem leksikonu niti v pravnem slovarju. Prav tako izraza razmejitev arhivskega gradiva ni niti v slovarju arhivskega izrazoslovja Jugoslavije. Začel se je uporabljati v novejši arhivski zakonodaji.

Če bi želeli natančneje določiti izraz razmejitev arhivskega gradiva, bi s pravnega stališča to pomenilo določitev dejstva, da mora določen arhivski dokument (arhivsko gradivo) pripasti določenemu pristojnemu arhivu ali drugemu subjektu, da bi z njim razpolagal v mejah, določenih z zakonom. Z arhivskega stališča bi bila ta definicija nekoliko drugačna.

V vseh zakonih s področja arhivske dejavnosti v SFRJ se arhivsko gradivo obravnava kot dobrina splošnega pomena, torej se z njimi tudi urejajo vprašanja v zvezi s pristojnostjo glede lastnine arhivskega gradiva ter številna druga vprašanja s tega področja. Arhivsko gradivo smejo torej hraniti samo subjekti, ki so zanj pristojni po zakonu. To pa pomeni, da mora subjekt, ki ima določeno arhivsko gradivo, za katero ni pristojen, to gradivo zaradi razmejitve oddati tistemu subjektu, ki je zanj po zakonu pristojen.

Tudi nekateri drugi predpisi namreč delno urejajo določena vprašanja v zvezi s definicijo arhivskih dokumentov. To so zlasti zakonski predpisi s področja knjižnične in muzejske dejavnost.